

Östbuletinen

Nr. 3, 2012, årgång 16

Innehåll:

Sveriges bedömning av Polen 1981 <i>Rutger Palmstierna</i>	2
1812 i Åbo <i>Barbara Lönnqvist</i>	3
Teheran juni 2012 <i>Lars-Erik Blomqvist</i>	6
Słonimski-sagan <i>Magnus Ljunggren</i>	8
Publikationer från Uppsala universitets Centrum för Rysslandsstudier	11

*Sällskapet för studier av Ryssland,
Central- och Östeuropa samt
Centralasien*

Sveriges bedömning av Polen 1981

Rutger Palmstierna, f.d. diplomat, konsult i internationella finansfrågor

I sin artikel om Jaruzelski i Östbulletinens juninummer tar Jakob Swiecicki upp frågan om en sovjetisk invasion hotade eller inte, och därmed om ”Jaruzelski-kuppen” var ett försök av en polsk patriot att rädda Polen eller om han handlade på eget bevåg.

I den frågan kan jag inte ge besked. Men däremot om Sveriges bedömning, för jag var med. Och vi tog risken för en sovjetisk invasion i Polen på allvar. Detta är mina minnesbilder från hösten 1981, utan tillgång till dokument från tiden. På den tiden svarade jag för handläggningen av Sveriges medverkan i Parisklubben, där fordringsägande stater förhandlade med bankrutta stater om skuldkonsolidering.

Polen hade utvecklat betydande betalningsproblem i slutet av 1980, vilket innebar att förhandlingar kom i gång strax före jul, med deltagande från Sverige av den dåvarande skuldförhandlaren Bengt Dennis – problemet var att Polen inte var med i IMF och därför kunde inte den gängse proceduren för Parisklubb-förhandlingar följas. Den 26 mars 1981 inställde Polen betalningarna och i april hade ett multilateralt ramavtal slutits i Paris, på då hisnande 22 miljarder dollar. I juni hade en svensk delegation varit i Warszawa och följt upp detta med ett bilateralt avtal som reglerade alla detaljer, som vilka fordringar som berördes och räntesatsen. I den polska delegationen fanns också delegater från Solidaritet, vars flagga vajade från ett fönster på finansministeriet – i högsta grad en avvikelse från den ”demokratiska centralism” som präglade de kommuniststyrda samhällena.

Och inte minst sådana omständigheter torde ha bidragit till att en osäkerhet om Polens framtida väg spred sig, och därmed en osäkerhet om hur man på sovjetiskt håll

skulle hantera denna politiska utveckling – acceptera och riskera sitt block eller kväsa upproret i sin linda. I vilket fall fick osäkerhet om de sovjetiska avsikterna UD:s dåvarande kabinetssekreterare Leif Leifland att sammankalla dem i regeringskansliet och försvaret som satt på särskilda kunskaper om Sovjetunionen och Polen: förutom från UD också Jordbruksdepartementet, Försvarsdepartementet och Försvarsstabens Underrättelsesektion, och kanske någon till. Gruppen möttes varje måndagseftermiddag. Syftet var att med all den information som fanns tillgänglig i den centrala statsmakten nära följa vad som hände i och omkring Polen för att så tidigt som möjligt se tecken på en förestående invasion.

Från försvaret rapporterades om radio-trafiken i västra Sovjetunionen, att sovjetiska officerare setts på polska järnvägsstationer, iklädda polsk uniform, och hur många stridstimmar ammunition den polska armén egentligen hade tillgång till inom Warszawapakten. Med hjälp av satellitbilder följde jordbruksdepartementet skördeutvecklingen i västra Sovjetunionen – först när skörden var inne bedömdes Sovjetunionen ha transportkapacitet nog för att kunna transportera tillräckligt många soldater. Från ambassaden i Warszawa kom lägesrapport om det politiska läget. Och jag rapporterade finansiella aspekter av möjlig betydelse, som exempelvis märkliga guldförsäljningar kring Persiska viken, där världens största guldmarknader fanns då, vilka tolkades som tecken på att Sovjetunionen stärkte sin likviditet i händelse av invasion.

Det var under denna tid jag lärde känna Jakob, som då var representant för Solidaritet. För oss på UD var det mycket intressant att ta del av resonemangen på den sidan.

I enlighet med Parisklubbavtalet skulle en *task force* från Parisklubbsländerna åka till Warszawa i slutet av oktober för att granska hur Polen hade uppfyllt sina åtaganden under Parisprotokollet. Dessa åtaganden

handlade om exempelvis bättre budgetbalans, bättre förutsättningar för Polens privata bönder, som svarade för en stor del av jordbruksproduktionen trots urusla villkor. Sådana villkor brukade inte finnas i Parisprotokollen, då budgetbalansering och strukturreformer ingick i de IMF-arrangemang som var förutsättning för att Parisklubben skulle förhandla med ett land. Men i denna *task force* fanns IMF med på ett hörn (Polen hade ju faktiskt en gång i tiden varit med och grundat IMF) för att tillföra sin expertis på detta område – ungefär som i EU:s förhandlingar med Grekland i dag.

För oss fanns det dock ett problem med denna *task force*. Det verkade som om de stora länderna – Frankrike, Storbritannien, Tyskland, USA, och Österrike som var en av de största fordringsägarna – avsåg att ta hand om denna övning själva. Men från svensk sida ville vi vara med och bevaka våra intressen – frågan var bara hur vi skulle lyckas. Knepet var att låta Gunnar Lund, som nu är Paris-ambassadör men då satt på OECD-delegationen, fråga italienerna om de hört något om den förestående *task force*-övningen. De hade naturligtvis inte heller fått någon inbjudan, blev rosenrasande och krävde att få delta. Varefter det var en barnlek för oss också att anmäla vår medverkan.

Läget i Warszawa den hösten var dystert. Baren i Hotell Forum – det populäraste hotellet för utlänningar – var tämligen öde, något som signalerade vikande utrikeshandel. En och annan berusad syntes sova på stadens gator, medan butiksfönstren gapade tomma – i bokhandelsfönstret syntes bara Lenins samlade verk. Den svarta valutakursen, som normalt var tre gånger den officiella, hade fallit till sju gånger. Och varje morgon när jag drog upp rullgardinen i mitt rum på Forum undrade jag om jag skulle få se en sovjetisk stridsvagn. Men icke det – i stället nåddes vi av nyheten av att en sovjetisk ubåt invaderat Blekingevattnen.

Task force-arbetet fortskred likväl, och en kväll blev jag hembjuden till den polske finansministerns tolk, en jurist som var gift med en journalist, som visserligen var medlem i kommunistpartiet men också aktivist i Solidaritet. Över en flaska vodka blev vi allt mer öppenhjärtiga, och han bekände sin dröm om ett fritt, neutralt och socialdemokratiskt Polen. I mitt stilla sinne tänkte jag realistiskt, ”vilken drömmare”, och reste hem med det sista SAS-planet som flög ut från Warszawa. Den svarta kursen föll till 13 gånger den officiella, försörjningsläget blev ännu sämre och Warszawa, liksom vi, väntade på vad som skulle hända. Måndagsmötena fortsatte. Men det blev Jaruzelski. Inte Sovjet.

Och Parisklubbens NATO-medlemmar avbröt alla kontakter med Polen. Parisklubben möttes i hemliga möten i Louvren där franska finansministeriet satt för att ”hantera situationen” – vi neutrala började gå ihop om en gemensam linje och till slut återupptogs förhandlingarna. Vi neutrala kunde återigen bevaka vår fordran i stället för att ge Polen en kredit på den.

Och till slut, när Jaruzelskis regim insett att bajonetter inte är ett bra vapen mot inflation, blev det min vän från en flaska vodka i början av november 1981, som fick rätt: Polen blev fritt, om också kanske inte just neutralt och socialdemokratiskt.

1812 i Åbo

Barbara Lönnqvist, professor i ryska språket och litteraturen, Åbo akademi

Den 24 augusti 2012 firades i staden Åbo 200-årsminnet av mötet mellan tsar Alexander I av Ryssland och kronprins Karl Johan av Sverige. Skådespelare från stadens finska teater, utklädda till furs-tarna, deltog i en pjäs som skrivits inkom för tillfället. Alla talade förstås finska. Staden Åbo hade slagit på stort och

närvarande var även republikens president Sauli Niinistö.

Vad var det då som hände i augusti 1812 och varför möttes man? Den ryske tsaren ville försäkra sig om att Karl Johan, som för inte så länge sedan varit fransk general, inte hade någon avsikt att angripa Ryssland eller gå i förbund med Napoleon. Karl Johan å sin sida hörde sig för hur Alexander såg på det förestående införlivandet av Norge med det svenska riket. Furstarna förhandlade i fyra dagar (27–30 augusti) och åt middag med varandra. Sedan undertecknades ett fördrag.

Alexander och Karl Johan hade tagit in i var sitt hus på var sin sida om Aura å. Husen finns kvar idag. Ett lustigt minne av spektaklet den 24 augusti är en statygrupp som nu står på stranden till Aura å.

Den föreställer en sittande Alexander och en stående Karl Johan som lagt sin plymförsedda hatt på en stol. Bakgrunden till att statyerna finns där är inte helt klar. Upphovsmannen är den ryske skulptören Andrej Kovaltjuk (f.1959) och statyerna är uppenbarligen sponsrade från Ryssland. Vanligen föregås offentliga statyer av långtgående diskussioner om deras utformning och den lämpligaste platsen för dem, men denna nya staty uppenbarade sig helt

oväntat. Skulptör Kovaltjuk som var närvarande vid avtäckningen i augusti framhöll hur tacksam han var att se sitt verk vid en så estetisk miljö som Aura ås strand. Enligt honom är statyn ”demokratisk” – ”det är inga jättar som möts”.

På väggen till ”landshövdingens hus” (där Karl Johan tog in) finns idag också en plakett till minne av mötet mellan regenterna. Den sattes upp redan 2008 trots att det då var hela fyra år till 1812. Brådskan kom sig av att sponsorn ”Norilsk Nickel” just då ville manifesteras sig som donator. Plattan är gjord i Ryssland, utformad av Z. Tsereteli, och avtäcktes av ryske konsuln i Åbo tillsammans med Åbo stadsfullmäktiges ordförande. Detta skedde dock utan större firande. Det hör uppenbarligen

numera till den ryska utrikespolitiken att på olika sätt påminna om sin historiska närvaro i ”närområdena”.

Men staden Åbo har redan tidigare fått ta emot ”ryska gåvor”. Sedan år 1977 finns ett Leninhuvud uppställt på en sockel uppe på Auragatans backe – ”en gåva från staden Leningrad 1977” (*Dar Goroda Leningrada*). Som bekant är det svårt att tacka nej till gåvor och år 1977 var det närmast omöjligt för

då låg ”nationen framstupa” som det finska uttrycket lyder (*kansakunta rähmällään*). Lenins närvaro förklaras på en platta: ”V.I. Lenin besökte detta hus år 1907 under sin flykt från Tsarryssland”.

Leninhuvudet är ett av de i miljoner massproducerade och ingen upphovsman nämns. På sovjettiden ingick besöket ”hos Lenin” i alla sovjetiska turisternas rundtur i

Åbo. Bokstäverna V.I. LENIN har dock alltid haft en tendens att försvinna, liksom också bokstäverna i texten på sockeln. Kreativa kombinationer uppstod, t.ex. VI IN som associerade till finskans *viina* (brännvin). Staden förnyade inskriften på nytt och på nytt, men under senare år har restaureringen legat nere. Inga turistgrupper besöker Lenins huvud längre.

Men hur ser de då ut, Alexander och Karl Johan? Känner vi igen dem? Heraldikern Tom C. Bergroth påpekade genast i stadens tidning att Kovaltjuks Karl Johan bär *fransk* marskalksuniform, något helt otänkbart då han redan var kronprins av Sverige. Denna blunder hos skulptören visar på en pinsam historisk okunskap eller likgiltighet för fakta. Medan furstarna möttes i Åbo, nåddes de ju av budskapet att Napoleon intagit Smolensk och var på väg mot Moskva. Inte kunde Karl Johan ha kommit i fransk uniform! Den skarpsynte Bergroth hade också upptäckt att ordnarna på Karl Johans bröst var franska och preussiska, men Karl Johan bar naturligtvis svensk uniform och svenska ordnar i Åbo. Men inte heller ordnarna på Alexanders bröst hade skulptören fått rätt. De som nu

pryder regenten är sådana som förlänades honom först *efter* 1812.

När detta påpekades för Kovaltjuks ”stab” påstod de att Karl Johan var exakt klädd som på en bild i en engelsk tidning där det berättades om mötet. Heraldiker Bergroth fann utan svårighet gravyren av J.J. Cundee (1814) baserad på en teckning som gjorts i Åbo. Att en engelsk tecknare råkat befinna sig i staden kan ha berott på att *viscount* William Cathcart (1755-1843) också anlant till Åbo för att träffa tsaren. Men på gravyren är Karl Johan helt korrekt klädd i *svensk* generalsuniform.

Vem är då Andrej Kovaltjuk och varför har just han fått äran att exportera sin statygrupp? Det visar sig att Kovaltjuk var en av Putins ”betrodna” (*doverennoje litso*) inför presidentvalet i februari 2012. Som ordförande i Konstnärsförbundet har Kovaltjuk en liknande maktposition i det officiella Rysslands kulturpolitik som Nikita Michalkov inom Filmförbundet. Också Michalkov uppträdde som Putins ”betrodna” talesman i presidentvalet.

Kovaltjuk tilldelades 2008 ett stort statligt pris för sitt ”skapande av betydelsefulla patriotiska skulpturer”. Bland de patriotiska kan nämnas det stora minnesmärket i Moskva till de franska stridsflygarna i flottiljen Normandie-Neman 1942-45. Patriotisk är även skulpturen av den bibliske Barak, Domarboken 4-5, som pryder en av sidoingångarna till Frälsarkatedralen. Att denne israeliske fältherre som slog kanaanéerna i grund tilldelats en plats på katedralen är förstås helt i samklang med att katedralen skall ära minnet av kriget mot fransmännen 1812.

Och nu har då Åbo genom Kovaltjuks försorg inlemmats i den ryska historieskrivningens 1812.

Teheran juni 2012

Lars-Erik Blomqvist, översättare

Länge hade vi velat se det ställe där Aleksandr Gribojedov blev ihjälhuggen av den persiska mobben den 30 januari 1829. Kanhända en lätt morbid önskan – men åtminstone litteraturhistoriskt engagerande. Vi hade ju ändå för många år sedan varit på platsen – Tjornaja Retjka – i Leningrad/S:t Petersburg där Pusjkin blev dödligt sårad i duellen 1837. Och Pjatigorsk står ännu på programmet: Lermontovs död (1841)

Genom goda vänners försorg kommer vi så till Teheran. Det är nästan 40 grader varmt i luften, men inne på den ryska Iran-ambassaden (Gribojedovs gamla ministerhotell, nåväl ganska hårdrestaurerat) grönskar gräsmattorna och fontänerna spelar. Fastighetspriserna i omgivningen har skjutit i höjden, eftersom hyresgästerna i sjuvåningshusen bredvid som bonus kan få blicka ned över ambassadpersonalens *compound* med pool och allt.

Detta är historisk mark. Det var här som ”De tre stora” i december 1943 gjorde upp om hur Europa skulle se ut efter kriget. Från sovjetisk sida skötte Lavrentij Berija säkerhetsarrangemangen, Stalin krävde – ”skämtsamt” till Churchills stora förtrytelse – att 50.000 tyska officerare borde skjutas på fläcken, Roosevelts lätt korkade son, som fick vara med, medlade då och lyckades lika ”skämtsamt” sänka antalet... Sedan satte sig Stalin, Roosevelt och Churchill och lät sig fotografera i sina korgstolar på den sovjetiska ambassadens trappa. Fotot hänger ännu kvar som en relik i beskickningens foajé.

Men historien har också annat att säga. Mordet på den ryske ministern Gribojedov 1829 var inledningen till angreppen på de utländska beskickningarna. Och under åren har alltid ambassaderna i Teheran hamnat i blickpunkten för hela världspolitiken. 150 år senare stormades USA:s ambassad (1979) av pastor Khomeinis handgångna män. (Idag är lokalerna ett museum som

går under titeln ”Spionhålan”.) I december 2011 gick en lika besoldad pöbel till angrepp och vandaliserade den brittiska ambassaden. Det ser ännu alldeles sorgligt ut inne hos briterna efter härjningarna.

Fast nu var det alltså 1829. Den ryske legationschefen och hela personalen dödades. Av 37 man undslapp bara en sekreterare med livet i behåll. Och Aleksandr Gribojedov kunde nog (till skillnad från de amerikanska diplomaterna 150 år senare) inte med bästa vilja i världen anklagas för att vara någon spionpolis. Snarare tvärtom. Han stod nämligen under den ryska hemliga polisens uppsikt.

Aleksandr Gribojedov (1795-1829) var statsman, poet och dramatiker, en av Rysslands tidigaste och elakaste. Han var Pusjkins vän. Hans statskonst är nog för länge sedan glömd, hans poesi väl också,

men berömd är han fortfarande för sin äktryska pjäs med den lika tidlösa som grymt svåröversättliga titeln *Gore ot uma* (1823), ungefär ”Förstånd är det bara elände med” – ett stycke som ännu bara finns på svenska i skrivbordslådan hos ett par heroiska tolkare.

Att skriva ett lysande teaterstycke har i Ryssland inte varit samma sak som att få det uppfört, och det var först åtskilliga år efter Gribojedovs tragiska död som denna satir över byråkratisk dryghet, löjligt vurmmande för allt fransyskt, kryperi och fjäsk, kunde spelas offentligt. Spelas kan den än i dag. Dialogen är levande, rimmen fyndiga, den fyrtaktiga jambiska versen mycket lämplig och personerna på något vis eviga. Det gäller framför allt hjälten Tjatskij, en ung man som tagit till sig frisinnade idéer ute i Europa men som finner att ingenting går att ändra på i hemlandet. Till sist blir han allmänt ansedd som tokig – galen precis som den tillämnade förebilden, Gribojedovs samtida, filosofen Tjaadajev, som blev förklarad vansinnig och fängslad för sin uppenbara klokhet.

Detta var i slutet av 1820-talet, och någon litterär skandal ville tsaren inte ha: tillräckligt många författare hade stått de upproriska dekabristerna (1825) nära. Bättre då att använda Gribojedov för diplomatiska uppdrag.

Året 1828 var han därför med i fredsförhandlingarna mellan Ryssland och Persien. Snart blev han utnämnd till minister i Teheran. Det var en utsatt position; det politiska läget var labilt, och tsaren kunde inte ha varit omedveten om riskerna för Gribojedov. Själv hade Gribojedov fullt klart för sig att detta var en politisk förvisning snarare än en kejsarlig nåd, och det var med många onda aningar som han anträdde resan till den persiska huvudstaden.

Och efter bara ett halvt år inträffade katastrofen. Folkmassorna (”uppvigglade av engelska agenter” anmärks det i sovjetiska uppslagsverk.) gick till attack mot representanten för stormakten i norr. ”Det

vanställda liket var i tre hela dagar en lekball och en ögonfägnad för pöbeln i Teheran”, skrev Pusjkin. ”Och det igenkändes endast genom ett ärr på handen efter en pistolkula”. Det ärret var ett minne efter en duell om den vackra ballerinan Istomina.

Men nu är det alltså 2012. Andre mannen på ambassaden tar emot, och vid tebordet förefaller han vara glad över att inte bara behöva träffa folk som talar om sanktioner och massförstörelsevapen. Han visar sig vara hemmastadd i Gribojedovs författarskap och kan också en hel del om den storögde Velimir Chlebnikov (som var i Resht (där Ryssland har ett generalkonsulat) under striderna 1921. Sedan bär det av till Gribojedovs staty ute i parken. Där sitter han, metallisk, i sin länstol med en bok i handen. Vi skyndar oss att citera Tjatskij ur *Gore ot uma*: ”Karetu mne, karetu...” ”Bort härifrån, får jag en vagn...” (Akt 4, scen 14) Det visar sig att det var den ryska diasporan i Teheran som bekostade monumentet på 1920-talet.

Men nu det är rysk nationaldag som skall förberedas inne i beskickningslokalerna. Vi får hasta iväg från rummen där Teheran-konferensen ägde rum. På vägen hem tvingas vi läska oss med en ölliknande dryck av märket ”Bavaria 0,0”. Så är det i mullornas Teheran, där Khomeini och Khamenei sitter porträtterade som Lenin och Stalin på väggarna i de torrlagda tavernorna. Vi undrar vad Gribojedov skulle ha sagt om hans *Tagaran* – Teheran – som är minst lika besynnerligt som antagligen den gången.

För övrigt blev Gribojedov inte ihjälhuggen inne på ministerhotellet. Knivarna mötte han på en basar i närheten.

Slonimski-sagan

Magnus Ljunggren, författare, professor emeritus

Låt mig få berätta ”Slonimski-sagan” – historien om den polskjudiska släkten Slonimskis smått ofattbara framfart i det tjugonde seklet.

Släkten har sitt namn från den vitryska byn Slonim, belägen inte långt från Grodno. Det var vanligt att judar på detta sätt tog sina namn efter de orter i det gamla Galizien där de levde. I den östpolska staden Białystok verkade stamfadern Chaim Selig Slonimski. Han skulle bli en av sin tids främsta judiska upplysningsmän, moderat företrädare under mitten av 1800-talet för den s.k. haskalarörelsen. Detta var år av intensiva uppbrotts- och assimileringssamtal. Chaim Selig hade en tung röst. Han var lärare på en rabbinskola men också vetenskapligt aktiv, särskilt som matematiker. Han försvarade den mosaiska religiösa traditionen men kände att den måste moderniseras och anpassas till en ny tid. Han ville sekularisera vissa livsavschnitt och pläderade inte minst för att man inom den judiska komuniteten skulle öppna sig för det polska språket. 1862 startade han veckotidningen *Ha-cfira* som blev ett språkrör för bildning, utbildning och anammande av modern naturvetenskap. Budskapet var hela tiden att judarna måste öppna sig för omvärlden – låt vara inom vissa gränser.

Chaim blev far till två söner som drog i var sin riktning. Den äldste, Ludwik, flyttade till S:t Petersburg och förryskade sig till Leonid Slonimskij. Snart var han en etablerad kritiker och publicist i den liberala tidskriften *Vestnik Jevropy*. Mest omtalad blev han för en lång essä 1890 som noggrant utredde Karl Marx ekonomiska teori. Den essän fick ganska ödesdigra konsekvenser för Ryssland: en av dess läsare var den unge Vladimir Lenin. Ett historiskt faktum är samtidigt att Lenin snart sprang förbi denne sin läromästare och avfärdade hans liberal-marxism som borgerligt

förlegad. I början av 1918 utkom *Vestnik Jevropy* med sitt sista nummer: det öppnades symboliskt med Leonid Slonimskijs dödsruna. Hans tid var ute.

Chaims andre son Stanisław var mer bohemiskt lagd. Han arbetade som läkare och var samtidigt den drivande kraften bakom ett dynamiskt litterärt kabareliv i Warszawa kring förra sekelskiftet. När praktiken var stängd satt han på café och skrev vassa tillfällighetsverser. Hans talanger delade intressant nog upp sig på hans båda söner Piotr, medicinsk cellforskare, och Antoni, poet.

Just före första världskrigets utbrott trycktes Antonis första dikter. Snart tillhörde han den polska modernistgenerationens stora namn: han skrev tankedikter där självironin på ett listigt sätt såg till att ta ner hans patos. 1920 var han med och bildade den sedermera legendariska poetgruppen *Skamander* – tillsammans med bl a Jarosław Iwaszkiewicz och Julian Tuwim.

Detta hände sig kort innan Antonis kusin Michail, Leonids son, startade prosagruppen Serapionsbröderna i Konsternas Hus i revolutionens Petrograd. De tolv Serapionsbröderna sökte i NEP-årens Sovjetsamhälle utrymme för experiment och fantasteri – för dem var den konstnärliga originaliteten viktigare än partitroheten. I deras krets fanns bl.a. Michail Zosjtjenko och Venjamin Kaverin. Det hela gick för sig en tid och Michail excellerade i underfundiga intriger.

Michail hade en rad lika talangfulla syskon. Där var Aleksandr, som tillhörde den formalistiska litteraturvetarskolan (med Viktor Sjklovskij och Boris Eichenbaum som lärare och förebilder). Han gjorde skarpsinniga undersökningar av de tekniska greppen bakom Gogol-prosans komik. Där var vidare Julija som blev en profilerad och produktiv kritiker, så småningom verksam i emigrantpressen. Julija är idag känd för sina närläsningar av Ivan Bunins noveller. På senare år har också hennes fascinerande brevväxling med

Rainer Maria Rilke kommit att uppmärksammas. Där var till slut Nikolaj som utbildade sig till pianist och dirigent och for iväg till New York och, så småningom, Boston Symphony Orchestra för att få spela Stravinsky och Bartók. Det var snart genom hans förmedling som den moderna elektroniska musikens fader Edgard Varèse fick sitt internationella genombrott.

Tyvärr bleknade Michail Slonimskijs prosakonst i takt med att Stalin stärkte sitt grepp om Sovjetunionen. Hans experimentglädje var snart lika överspelad som Aleksandrs formalistiska litteraturtolkningar. Kusin Antoni hade det så mycket lättare: han sysslade med att gissla nyborgerligheten i Józef Piłsudskis Warszawa. När Hitler överföll Polen hade han redan satt sig i säkerhet i Paris. Så småningom slog han sig ner i London och deltog därifrån i krigsårens nationella kamp. Hans bror Piotr, cellforskaren, och dennes son med samma namn var aktiva hemma i det underjordiska motståndet. Det slutade med att Piotr stupade i Warszawa-upproret, medan sonen flydde undan Röda armén till Frankrike.

1951, mitt under högstalinen, valde Antoni oväntat att återvända till Polska folkrepubliken. Det var just samtidigt som hans poetkollega Czesław Miłosz hoppade av i Paris. Den nymornade kommunisten gavs av partiet i uppdrag att bemöta Miłosz' förödande uppgörelse "Själar i fångenskap". Han skroderade om det stolta samhällsbygget och avhopparens svek i en skamlös artikel som han senare måhända en smula rehabiliterade sig för, när han satt ordförande i Polska författarförbundet under tövädersåren 1956-59.

Ännu under efterstalinsk tid kändes det att Michail Slonimskij var skrämmd. Han blickade tillbaka, skrev memoarer men nådde inte upp till tidigare höjder. Hans son Sergej studerade från tidiga år komposition vid Leningradkonservatoriet och tvangs på 60-talet ha smått konspiratoriska möten med sin farbror Nikolaj, alias Nicolas Slonimsky, som kom

på besök från Boston och informerade honom om allt det senaste i det västerländska musiklivet. Nicolas var nu särskilt känd som författare till en serie musikografier.

Där Michail bleknade, där blomstrade snart åter Antoni, alltmer ironiskt antitotalitär. Han såg till att fostra sin unge sekreterare Adam Michnik till effektiv antikommunist med humorn och intelligensen som vapen. Vid tiden för Antonis död i mitten av 70-talet grundade Michnik och hans vänner KOR, det intellektuella motståndsnäste som så småningom skulle framföda Solidaritet. Antoni hade sagt till honom: "Kom ihåg, Adaś, att i Polen kan vad som helst inträffa!" Och så inträffade just detta vad som helst – och den polska motståndsrörelsen välte på sikt hela världskommunismen. Behjälplig i kampen var i hög grad Piotr Slonimski junior, alias Pierre Slonimski, nu internationellt känd fransk genetiker. Han smugglade under det s.k. krigstillståndet ut viktiga Solidaritetsdokument i samband med sina Polenresor.

1980-talet kom med friheten. Totalitarismen rasade samman. Under Michail Gorbatjovs perestrojka blev det fritt fram i Ryssland för konservatorieprofessorn Sergej Slonimskijs tidigare förbjudna operaversion av Michail Bulgakovs "Mästaren och Margarita", som tycktes spegla tidsandan. Farbror Nicolas Slonimsky visade sig vara Sergejs främste supporter – han hade nu själv, långt över 80 år gammal, inlett samarbete med ingen mindre än rocklegenden Frank Zappa. Först 1995 dog den evigt unge Nicolas i Los Angeles, 101 år gammal.

Nu i augusti fyllde Sergej Slonimskij 80, han har under året hyllats med flera jubileumskonserter. Hans avkomlingar har ännu inte visat framfötterna. Kanske är det så att sagan helt enkelt går mot sitt slut – den hängde så nära samman med den märkvärdiga östjudiska expansionen i 1900-talets europeiska och amerikanska kultur. Vi lever i en annan tid.

Ślonimski-sagan förefaller ha något väsentligt att säga om det förgångna seklet. Den berättar alltså om förtryck och frigörelse, om konstnärliga och politiska omvälvningar, om mod och anpassning. Den vittnar om väldiga ambitioner och drömmar, om nytänkande inom litteratur och musik, ja också inom medicin och genetik. Och allt började med rabbinens emancipationssträvanden i en liten skola i Białystok.

Varifrån kom en så massiv begåvnings-explosion? Var det bara tiden som bar fram denna familj till dess storslagna insatser på olika kontinenter, inom vitt skilda discipliner? Det kan man fundera över.

Källa: Janina Kumaniecka: *Saga rodu Ślonimskich*, Warszawa 2003.

Publikationer från Uppsala universitets Centrum för Rysslandsstudier (USRC) sedan 2010

Böcker

Bennich-Björkman, L. and Aarelaid-Tart, A. (eds.). *Baltic Biographies at Historical Crossroads*. Routledge 2011.

Bodin, Per-Arne, Hedlund, Stefan, Namli, Elena (eds.): *Power and legitimacy. Challenges from Russia*, Routledge 2012.

Hedlund, S. *Invisible Hands, Russian Experience, and Social Science*. Cambridge: Cambridge University Press 2011.

Ekengren, M. and Simons, G. (eds.), *The politics of Security Reform. Challenges and Opportunities for the European Union's Global Role*. Farnham: Ashgate 2010.

Namli, Jelena, Svanberg, Ingvar (red.) *Religion och politik i Ryssland*, Swedish Science Press 2012.

Simons, G., *Mass Media and Modern Warfare. Reporting on the Russian War on Terrorism*. Farnham: Ashgate 2010.

Svanberg, I., and Tyden, M. *I nationalismens bakvatten*. (e-bok). Lund, Studentlitteratur 2010.

Westerlund, D. and Svanberg, I. (eds.). *Islam in the West. Critical concepts in Islamic studies*. (4 set volume). London, New York: Routledge 2010.

Doktorsavhandlingar

Engvall, J. *The State as Investment Market: An Analytical Framework for Interpreting Politics and Bureaucracy in Kyrgyzstan*. Uppsala University: Department of Government 2011.

Karlsohn, I., *Поиски Руси невидимой. Китежская легенда в русской культуре. 1843–1940. (Seeking invisible Russia. The legend of Kitezh in Russian culture. 1843-1940*. Ph.D. University of Gothenburg, 2009. For an abstract see <http://gupea.ub.gu.se/handle/2077/21312>.

Bokkapitel

Nesbitt, M., Simpson, J., and Svanberg I., 2010. "History of Rice in Western and Central Asia" In: S. D. Sharma (ed.) *Rice: origin, antiquity and history*. Enfield, NH, Science Publishers, pp. 308–340, 535–541.

Svanberg, I., 2011. In Jeffrey E. Cole (ed.) *Ethnic Groups of Europe: An Encyclopedia*, (Ethnicity in Global Focus). Santa Barbara, CA:ABC-CLIO/Greenwood 2011.

Sätre, A.-M. "Women's Work in Transitional Russia: Women's Strategies for Entrepreneurship and Survival in Russian Regions. In: M. Kangaspuro, J. Nikula & I. Stodolsky (eds.) *Perestroika: Process and Consequences*. Helsinki: Finnish Literary Society 2010, pp. 330-350.

Artiklar

- Bennich-Björkman, L. och Johansson, K.-M., 2012. "Explaining Moderation in National-Conservative Parties in Estonia and Latvia" *Comparative European Politics*, Volume 10.
- Bennich-Björkman, L. och Likik-Brboric, B., "Successful But Different: Deliberative Identity and the Consensus-Driven Transition to Capitalism in Estonia and Slovenia", *Journal of Baltic Studies*, 1: 2012.
- Bozhko, S., 2011. "Domestic and External Factors of Ukraine's Foreign Policy", *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – Випуск 97, частина II. – К.: Інститут міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, с. 146-156.
- Bozhko, S., 2011. "Russia in Ukraine's Foreign Policy in 2010 as Seen in Political Discourse", *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 19 (4), ss. 367-384.
- Hansen, J., 2012. "2012. "Memory unleashed by perestroika. Olga Grushin's 'The Dream Life of Sukhanov' *Die Welt der Slaven*, LVII, ss. 161-177.
- Hedlund, S., 2012. "'Vladimir Putin Back to the Kremlin - Time to Forget Russian Modernization?'", *Journal of Russian Studies*, No. 2, April 2012.
- Hedlund, S., 2010. "Russia in Crisis: The End of an Energy Superpower". *Russian Studies*, No. 2, April 2010.
- Hedlund, S., 2010. "Russia after the Financial Crisis". *Russian Studies*. No. 6, December 2010.
- Karlsohn, I., 2011. "Anmärkningar om Dostojevskijs novell 'Ett svagt hjärta'". *Psykoanalytisk Tid/Skrift*. Nr. 30-31.
- Karlsohn, I., 2011. "Historia och modernitet hos Aleksandr Solzjenitsyn" *ARCHE, Tidskrift för psykoanalys, humaniora och arkitektur*, nr 36-37, ss. 195-201.
- Комлева Н. А., Саймонс Г., Стровский Д. Л., 2010. "Интернет как ресурс сетевой войны". *Журнал Политэкс*, nr. 2; ss.156.
- Loukianov, M. och Suslov, M., 2012. "Defenders of the Motherland or Defenders of the Autocracy?" *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 13, no. 1, pp. 217-231.
- Namli, E., 2011. Identity and the Stranger. A Christological Critique of Refugee Politics. A Christological Critique of Refugee Politics. *Political Theology*, 6/2011, pp. 813-829.
- Rabow-Edling, Susanna, "Early Russian Liberalism and the Nation-State", *UCRS Working paper*, 2010.
- Rabow-Edling, S., 2012, "Historia Constitucional", 13/2012, pp. 143-161.
- Ryabchuk, M., 2010. "Постсоветська шизофренія" чи "шизофренічна постсоветськість"? Явище суспільної амбівалентності в Україні та Білорусі. ("Post-Soviet schizophrenia" or "schizophrenic post-Sovietism"? Social ambivalence in Ukraine and Belarus) *Україна модерна*, 51 (4), pp. 186-205.
- Ryabchuk, M., 2010. "The Ukrainian "Friday" and the Russian "Robinson": The Uneasy Advent of Postcoloniality" *Canadian-American Slavic Studies*, 44 (1-2), pp. 7-24.
- Simons, G., 2010. "Fourth Generation Warfare and the Clash of Civilisations". *Journal of Islamic Studies*, 21 (3), pp. 391-412.

Simons, G., 2011, "Attempting to Re-Brand The Branded. Russia's International Image in the 21st Century", *Russian Journal of Communication*, Vol. 4, Nos. 3/4 (Summer/Fall 2011), pp. 322-350.

Smith, D., and Burch, S., 2012. "Enacting Identities in the EU–Russia Borderland. An Ethnography of Place and Public Monuments", *East European Politics and Societies and Cultures* 26 (2), May 2012.

Суслов, М. 2011. "Кризис мессианства и вопрос о будущем России во взглядах Сергея Шарапова (1855-1911)". *Форум новейшей восточноевропейской истории и культуры - Русское издание*.nr. 1.

Сэтре, А-М."Как малоимущие люди могут себе помочь? Некоторые размышления о развитии совместного подхода к бедности в Нижнем Новгороде, основанные на опыте ЕС и России" *ВЕСТНИК СОЦИОЛОГИИ* 2011, 1 (21) 80-85. Нижний Новгород. Издательство Нижегородского госуниверситета.

Se även artiklar på UCRS:s hemsida:

<http://www.ucrs.uu.se/Om+oss/Nyhetsarkiv/?tarContentId=177155>

Östbulletinen, nr. 3, 2012, årgång 16

ISSN 1654-8698

Utgivare:

Sällskapet för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien

Tryckt i Stockholm 2012.

Redaktör och ansvarig utgivare: Ingmar Oldberg

Östbulletinen utkommer med cirka fyra nummer per år och kan rekvireras i pappersform från:

ingmar.oldberg@gmail.com, tel. 08-6696221.

Postadress: Krukmakargatan 46, 11726
Stockholm

Tidigare nummer av Östbulletinen finns tillgängliga på Sällskapets hemsida:

<http://www.sallskapet.org>